

Відгук офіційного опонента
доктора юридичних наук, професора, професора кафедри
інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-
наукового інституту права Київського національного університету імені
Тараса Шевченка
Заярного Олега Анатолійовича
на дисертацію *Тимошенко Єлизавети Анатоліївни*
на тему: «Правове забезпечення застосування штучного інтелекту в
Україні» представлену на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність теми дисертаційної роботи Тимошенко Єлизавети Анатоліївни обумовлена теоретичною і практичною значимістю дослідження правового забезпечення застосування штучного інтелекту в Україні у сформованих сучасних реаліях його стрімкого розвитку. Штучний інтелект (ШІ) розвивається стрімкими темпами, і його вплив на різні сфери життя стає все більш помітним. В Україні, як і в багатьох інших країнах, важливо забезпечити правову основу для регулювання цієї нової технології. Впровадження ШІ суттєво покращує ефективність різних галузей, від промисловості до сфери послуг. Однак без чіткої правової регуляції може виникнути ризик неефективного або навіть шкідливого використання цих технологій. Використання ШІ порушує низку етичних питань, зокрема в контексті конфіденційності, дискримінації та відповідальності. Наявність правової бази дозволить краще вирішувати ці проблеми і захищати права громадян.

Україна активно інтегрується в європейське та світове правове поле, та підлаштовується під європейське законодавство. Тож актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів у сфері регулювання ШІ. Зокрема, не можна ігнорувати факт прийняття Закону про штучний інтелект від 21.05.2025р. Європейським парламентом, в якому описані всі сфери застосування і всі

види ШІ. Отже, і українське законодавство потребує правового регулювання, внесення законодавчих змін щодо ШІ. Адже, українські розробники та постачальники для транскордонного надання послуг і продуктів, пов'язаних зі штучним інтелектом, які бажають отримати доступ до внутрішнього ринку ЄС, мають дотримуватися установлених норм і правил.

Дисертантка звертає увагу на це в своїй роботі, аналізує шляхи вирішення даної проблематики, і підкреслює науковий інтерес до дослідження проблеми правового забезпечення застосування штучного інтелекту в Україні.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз теоретико-правових джерел, національних і міжнародних правових актів для правового забезпечення застосування об'єктів зі штучним інтелектом в Україні в цивільних правовідносинах. Заявлена мета автором дослідження досягнута, чому посприяло правильне визначення наукових завдань роботи.

Формулювання теми дисертаційного дослідження є достатньо коректним, її обсяг і складність відповідають рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, а обраний об'єкт (є суспільні відносини щодо застосування штучного інтелекту в Україні.) і предмет (є правове забезпечення застосування штучного інтелекту в Україні) дослідження відповідають змісту спеціальності 081 «Право».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Засновуючись на наукових узагальненнях та висновках учених, наявному емпіричному матеріалі, дисертаційна робота Тимошенко Єлизавети Анатоліївни містить низку авторських наукових положень, висновків і рекомендацій, які становлять науковий і практичний інтерес та відповідають існуючим вимогам до робіт такого рівня. Джерельна база наукового дослідження повною мірою відповідає його меті (комплексний аналіз теоретико-правових джерел, національних і міжнародних правових актів для правового забезпечення застосування об'єктів зі штучним інтелектом в Україні в цивільних правовідносинах) та

поставленим завданням, включає як наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, так і національні та міжнародні нормативно-правові акти. Емпіричним підґрунтям дослідження є акти законодавства України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та профільних міністерств в галузі інновацій та штучного інтелекту, акти Європейського Союзу та рішення Європейського суду з прав людини.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Тимошенко Є.А. є однією із перших, причому вдалих, спроб на узагальненому рівні, з використанням сучасних методів пізнання та урахуванням новітніх досягнень науки, виконати комплексний теоретичний та практичний аналіз зарубіжного законодавства, зокрема ЄС щодо визначення правових засад застосування штучного інтелекту та запропонувати зміни до національного законодавства України.

Тож, науково новими є положення дисертації щодо: чотирьох-етапної періодизації розвитку штучного інтелекту як технологічної, соціально-психологічної та філософсько-правової ідеї; пропозиції щодо внесення змін до національного законодавства, з метою створення основ категоріального апарату пов'язаного з застосуванням ШІ, передбачення відповідальності за наслідки застосування ШІ та віднесення останнього до джерел підвищеної небезпеки, шляхом внесення змін до Цивільного Кодексу України; на підставі аналізу теоретико-правових джерел та актів інформаційного законодавства сформульоване авторське визначення штучного інтелекту, як об'єкта права.

Також, на наукову увагу заслуговують удосконалені авторкою принципи правового пошуку вдосконалення механізмів правового забезпечення штучного інтелекту; підходи до аналізу характеристик штучного інтелекту, застосування яких підлягають першочерговому правовому регулюванню. Авторка в дисертаційному дослідженні, на основі аналізу законодавства, запропонувала розмежування дефініцій пов'язаних із

об'єктами інформаційних технологій та виокремлено кілька основних критеріїв, за якими вони відрізняються від терміну «штучний інтелект».

Авторка в тексті поступово розкриває наукові напрацювання та теоретичні підходи інших науковців щодо питання перспектив суб'єктності (квазісуб'єктності) штучного інтелекту та обґрунтовує передчасність даного підходу, що передбачає доцільність надання штучному інтелекту правової суб'єктності на сучасному етапі правового регулювання. В дисертаційному дослідженні узагальнено наукові підходи про цивільно-правову відповідальність розробників штучного інтелекту та визнання його джерелом підвищеної небезпеки. Практичним результатом поглибленого вивчення і узагальнення цих теоретичних напрацювань стало формування змін до статті 1187 Цивільного Кодексу України.

Можливо позитивно зауважити, що результати наукового дослідження Тимошенко Є.А. отримають повноцінне практичне використання у науково-дослідній роботі (для подальшого опрацювання правової природи штучного інтелекту, визначення ефективних шляхів його інтеграції до сучасних напрямків освітньої, правової, наукової діяльності), в законодавчій діяльності (з метою вдосконалення діючого законодавства, існуючих правових механізмів та юридичних засобів регулювання відносин у процесі застосування штучного інтелекту в різних сферах), в навчальному процесі (формування у здобувачів освіти різних рівнів розуміння проблем застосування штучного інтелекту в різних сферах, не тільки з боку можливих перспектив, а й ризиків, які важливо враховувати у процесі формування правового забезпечення).

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячено теоретико-методологічним засадам формування та розвитку нормативного підґрунтя застосування штучного інтелекту в Україні. Зокрема, автор пропонує розглядати становлення штучного інтелекту як комплексного та багатоаспектного явища сфери технологій та суспільно значущого феномену у вигляді чотирьох основних етапів, які вона виділила і обґрунтувала у

дисертаційній роботі. Також, у розділі 1.3. автор досліджує питання об'єктності чи суб'єктності ШІ, підхід щодо надання ШІ статусу суб'єкта визнається передчасним.

У другому розділі автор висвітлює та аналізує міжнародно-правові засади становлення правового регулювання ШІ (підрозділ 2.1), на основі чого дає авторське визначення **Штучному інтелекту** – це сукупність технологій (насамперед інформаційних) у формі алгоритмів та нейронних мереж, що застосовуються для надання певному виробу технічних властивостей, подібних до функцій людської розумової діяльності з можливістю діяти автономно (сприйняття, накопичення, класифікації, обробка та аналіз інформації з подальшими висновками на основі опрацьованого, які формують досвід та ефективні моделі реагування на в тому числі інші факти середовища).

В підрозділі 2.2. автор розділяє поняття «правове регулювання» та «правове забезпечення» та аналізує існуюче українське законодавство з регулювання ШІ. В підрозділі 2.3. розглядається застосування ШІ в окремих видах правовідносин, розкривається функціональна цінність та галузеву специфіка застосування ШІ.

У третьому розділі автор дисертації звертає увагу на обмеженість законодавства у сфері застосування ШІ та гострій необхідності його розвитку. Розглядаються концепції вдосконалення національного законодавства (підрозділ 3.2), зроблений висновок, що для теоретичного узагальнення й пояснення запропонованої вище дефініції «штучний інтелект» автор виокремив кілька основних критеріїв, як-от: «функціональність», «автономність», «ступінь складності», за якими відрізняються основні терміни інформаційних технологій від штучного інтелекту. Також, запропоновані шляхи вдосконалення національного законодавства щодо штучного інтелекту, зокрема в контексті захисту прав споживачів. Зазначені принципи правового пошуку вдосконалення механізму регулювання ШІ (підрозділ 3.3).

Висновки та пропозиції, зазначені в дослідженні корисні як для практичного та і для теоретичного значення, а саме для удосконалення законодавчих положень, при визначенні основних напрямків розвитку правового регулювання шляхом переосмислення та адаптації найбільш ефективних зарубіжних правових підходів, стратегій, концепцій правового забезпечення ШІ.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження були апробовані у доповідях на 6 конференціях, всеукраїнських та міжнародних.

Результати дисертації викладено у дев'яти публікаціях, дві з яких опубліковано в журналах науково-метричних баз Scopus та Web of Science, одна у закордонному виданні у Республіці Польща, і шість в журналах, включених до переліку фахових наукових видань України.

Публікаціях повною мірою висвітлюють наукові результати дисертації. Рівень та кількість публікацій та апробації матеріалів дисертації на конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів відповідають вимогам дисертацій згідно із пунктами 8-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 і розкривають основний зміст дисертації.

Структура та оформлення дисертації. Структурно дисертація складається з титульного аркуша, анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 204 сторінки, з них 175 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 233 найменування.

Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених задач. Чітко виражений теоретичний підхід, вдало розроблені дефініції, класифікації і

критерії дозволили авторці аргументувати власну позицію та дійти висновків. Логічність, ґрунтовність дослідження поєднана із послідовністю, прозорістю викладу. Дисертація написана науковим стилем із дотриманням норм сучасної термінології. Висновки повністю відображають зміст роботи, досягнення мети та виконання поставлених завдань.

Академічна доброчесність. Поршень академічної доброчесності в тексті роботи і наукових публікаціях дисертантки не виявлено. Дисертаційна робота Тимошенко Є.А. є оригінальною і самостійно виконаною науковою роботою.

Дискусійні положення і зауваження до дисертації. Не зважаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, підготовленої Тимошенко Єлизаветою Анатоліївною, у тексті роботи є окремі дискусійні положення, які потребують своєї додаткової аргументації під час публічного захисту.

1. З назви дисертаційної роботи слідує, що основний акцент у дисертації буде зроблений на проблемах правового забезпечення застосування штучного інтелекту в Україні. Водночас, у назвах розділів 2 та 3, а також, підрозділі 2.1. дисертантка використовує термін «правове регулювання». У зв'язку з цим потребує свого уточнення під час публічного захисту дисертації наукова позиція Тимошенко Єлизавети Анатоліївни щодо співвідношення понять «правове регулювання» та «правове забезпечення» у контексті завдань проведеного дослідження.

2. На сторінці 20 дисертаційної роботи Тимошенко Єлизавета Анатоліївна пропонує зміни до Закону України «Про інформацію» (додаток 2 до дисертації) в частині врегулювання окремих аспектів застосування штучного інтелекту. Зважаючи на предмет регулювання вказаного Закону України, визначений в його преамбулі, наведене положення дисертації вбачається дискусійним та таким, що потребує додаткової аргументації з боку дисертантки.

3. На сторінках 86, 87 та інших дисертаційної роботи, Тимошенко Єлизавета Анатоліївна проводить правову оцінку впливу штучного інтелекту

на приватне і сімейне життя, водночас не наводить критеріїв оцінки правомірності цієї технології. Окреме висвітлення вказаної проблеми у тексті дисертації, моглоб посилити теоретичну і практичну цінність проведеного дослідження.

4. Потребує додаткового висвітлення під час публічного захисту дисертації, наукова позиція авторки щодо напрямів розвитку інституту адміністративної відповідальності публічних службовців за правопорушення, пов'язані з використанням штучного інтелекту.

5. На сторінках 94 – 97 дисертації, Тимошенко Єлизавета Анатоліївна детально аналізує проблематику забезпечення інформаційної безпеки у сфері застосування штучного інтелекту. Проте, в роботі досить узагальнено проаналізовано систему ризиків для інформаційної безпеки, пов'язаних із застосуванням штучного інтелекту. Від так, додаткове висвітлення вказаної проблематики під час публічного захисту дисертації сприятиме посиленню її теоретичного і прикладного значення для науки інформаційного права, а також практики забезпечення інформаційної безпеки.

Загалом, широке коло науково-практичних питань, які розглядаються в дисертаційному дослідженні свідчить про її високий рівень та науковий інтерес. Автор торкається важливих та актуальних тем, які можуть становити предмет подальших окремих наукових розробок у сфері застосування штучного інтелекту.

Зазначені зауваження в цілому не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи за врахуванням актуальності та новизни отриманих наукових результатів, які спрямовані на вдосконалення та подальший розвиток законодавства у сфері застосування ШІ в цивільних правовідносинах.

Загальний висновок. Вище викладене, дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація Тимошенко Єлизавети Анатоліївни на тему: «Правове забезпечення застосування штучного інтелекту в Україні» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому було отримано

нові науково обґрунтовані результати і відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - «Право».

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Тимошенко Єлизавети Анатоліївни є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому самостійні, науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретного наукового завдання щодо дослідження механізму правового забезпечення застосування штучного інтелекту в Україні.

Враховуючи наведене, можна стверджувати про значний рівень аргументованості та обґрунтованості висловлених авторкою у дисертації наукових суджень, положень, висновків і рекомендацій. Основні положення дисертації, належним чином були відображені у наукових працях, їх кількість відповідає відповідним вимогам. Висновки дисертаційної роботи містять необхідні ознаки наукової новизни та є авторськими. Підготовлені дисертанткою пропозиції можуть бути використані у законотворчій та правозастосовній практиці, науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження Тимошенко Єлизавети Анатоліївни відповідає встановленим для такого виду робіт вимогам. Дисертаційне дослідження пройшло необхідну апробацію.

Дисертація оформлена відповідно до вимог, які ставляться до такого роду робіт МОН України, вирізняється грамотною юридичною мовою. Авторка вміло використовує професійну лексику і термінологію, подає матеріал логічно і доступно для сприйняття.

Таким чином, дисертацію Тимошенко Єлизавети Анатоліївни на тему: «Правове забезпечення застосування штучного інтелекту в Україні» можна

охарактеризувати як самостійну завершену кваліфіковану наукову працю, яка містить результати проведених авторкою ґрунтовних досліджень і є важливим внеском як у науку інформаційного та цивільного права загалом, так і у регулювання чинним законодавством України відносин у названій сфері.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що дисертація Тимошенко Єлизавети Анатоліївни на тему: «Правове забезпечення застосування штучного інтелекту в Україні» за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими показниками відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам п. 10 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (з наступними змінами та доповненнями).

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри інтелектуальної
власності та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Ок

Олег ЗАЯРНИЙ

